

SOCIALISTINĖ BRANDAUS LIBERALIZMO POLITIKA

Ar filosofas laikraštyje gali perskaityti kažką daugiau, negu jame sugeba rasti eiliniai piliečiai? Tokį klausimą viename iš savo straipsnių yra uždavęs prancūzų filosofas Vincentas Descombesas¹. Tikras filosofas negali pasitenkinti laikraštinių tiesų žinojimu, bet privalo surasti kažką daugiau - kokia nors transcendentalinė tiesa, visuotinai privalomas normos ar pačioje dalyko definicijoje glūdinti būtinumą. Net ir atsisakęs didesnių metafizinių pretenzijų, jis privalo už kasdienių įvykių pamatyti tai, ko nemato kitų žmogiškosios veiklos sričių atstovai.

Neseniai išleistas Alfonso Vaišvilos *Socialliberalizmas** rodo, kad filosofijos ir laikraščių suderinimas yra tikrai nelengvas uždavinys. Knygos autorius aiškiai norėjo pasakyti daugiau, negu eilinis pilietis gali perskaityti laikraštyje. Tačiau jo veikalas labiau primena politinės publicistikos kūrinį, o ne filosofijos traktatą. Jo mintį valdo ne tiek teorinės, kiek ideologinės pretenzijos. Vienoje iš savo knygos vietų jis atvirai prisipažįsta, kad jo propaguojamas "socialliberalizmas pretenduoja tapti ne kurios nors siauros socialinės grupės, o visos visuomenės ideologija" (37p.). Tai rodo, kad jis sau kelia ideologinius, o ne teorinius uždavinius. Tą puikiai patvirtina ir jo požiūris į Benedicto Spinozos filosofiją, "kurią įdomu skaityti, bet pagal kurią neįmanoma gyventi" (13p.).

Praėjusiais metais Didžiojoje Britanijoje pasirodė Anthony Giddenso veikalas *The Third Way*, kurį taip pat galima priskirti prie socialliberalizmui artimų veikalų. Tačiau šiame darbe visiškai nėra to, ką galima rasti A. Vaišvilos knygoje - daugybės laikraštinių citatų, aštrių propagandinių išpuolių prieš savo oponentus, karštų ištikimybės savo ideologijai demonstravimų. Apibūdindamas socialdemokratijos ateitį,

* Alfonsas Vaišvila, *Socialliberalizmas*. – Vilnius, 1999. - 152 p.

A. Giddensas kalba ta pačia teorine kalba, kurią jis naudoja savo akademiniuose darbuose. Laikraščių skaitymą jis yra palikęs prie savo pusryčių stalo. Jį labiausiai domina šiuolaikinės visuomenės socialinių ir politinių permainų pobūdis, o ne kokie nors ideologiniai uždaviniai.

Lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius filosofiją yra linkęs pajungti ideologinių tikslų realizavimui. Tik įsitikinusio ideologo galvoje gali gimti mintis apie tai, kad Lietuvoje šiuo metu "oficiali ideologija - klasikinis liberalizmas" (88p.). Be to, visiškai pagal sovietinių laikų ideologinės kovos kanonus kalbama apie "pasamdytus ideologus", kurie trukdo socialliberalizmo principų įgyvendinimui (44p.). Didžiulis knygos autoriaus įsijautimas į ideologo vaidmenį dažnai pagimdo pačius keisčiausius tvirtinimus, netelpančius į jokių nusistovėjusių politinių dalykų supratimo rėmus.

Daugiausia iškraipymų, kaip atrodo, patiria liberalizmo politinės minties istorija. Liberalizmas knygoje pristatomas labai vienpusiškai, nekreipiant dėmesio į jokių skirtumus tarp autorių - Johno Stuardo Millio ir Herberto Spencerio, Friedricho von Hayeko ir Johno Rawlso, Roberto Nozicko ir Ronaldo Dworkino. Polemikai su liberalais knygos autorius dažnai naudojama ir pačius pigiausius propagandinius metodus. Tokius, kaip, tarkime, užuomina apie tai, kad "liberalizmo politiškai išlaisvintas ir jo ideologiškai padrasintas (juk tiesos ir doros "nėra") žmogus vartotojas kyla legaliai ir nelegaliai agresijai prieš žmogų kūrėją..." (68p.).

Daug jėgų skirdamas liberalizmo kritikai, knygos autorius dažnai užmiršta, kad šio amžiaus pradžios socialliberalai save dažniausiai vadindavo "liberalų" vardu. Šiuolaikinio socialinio liberalizmo kūrėjo Leonardo T. Hobhouse'o pagrindinis veikalas vadinosi *Liberalism*, be kokių nors ypatingų nuorodų į žodžio "socialinis" reikšmę. Net ir didžiausio palankumo socialistams momentais šis autorius niekada neužmiršdavo esąs liberalas.

Viena iš didžiausių A. Vaišvilos knygos nesėkmių yra ta, kad jam taip ir nepavyko atskleisti socialinio liberalizmo esmės. Nepaisant visų jo užuominų apie socialliberalizmo ir liberalizmo bendrumą, daugiausia jėgų jis skiria liberalizmo kritikai. Liberalizmui priekaištaujama dėl pačių įvairiausių dalykų: polinkio į natūralizmą (tikriausiai turimas galvoje Spenceris), dėmesio socialiniams konfliktams stygiaus (šiuo atveju sąmoningai nematomi kairieji liberalai), ekonominio materializmo ir moralinio nihilizmo propagandos. Knygos autorius ryžtasi tvirtinti, kad

“socialliberalizmas eina su teise, liberalizmas - su ekonomine jėga” (16p.). Šiuo atveju visiškai nesiskaitoma su tuo, kad pagarba teisei yra viena iš tų nedaugelio vertybių, kurios vienija skirtingos pakraipos liberalus.

A. Vaišvilos socialliberalizmo sampratą galima suvesti į kelis pagrindinius principus: 1) teisės valdymą; 2) ekonominio ir politinio diktato pašalinimą; 3) pagarbą žmogaus teisėms; 4) socialinę santarvę ir kompromisą; 5) socialinės gerovės valstybę; 7) atvirą visuomenę; ir 8) demokratiją. Visi šitie principai gerai pažįstami daugumai liberalios-demokratinės visuomenės piliečių. Dabartinėje skirtingų politinių ideologijų suartėjimo situacijoje po jais nesunkiai pasirašytų pačių įvairiausių politinių orientacijų žmonės, labiau pasiginčydami nebent tik dėl požiūrio į socialinės gerovės valstybę.

Recenzuojamai knygai būdingas apsiribojimas principų postulavimu, vengiant bet kokio aiškesnio jų turinio išdėstymo. Išimtį sudaro nebent tik samprotavimai, skirti teisinės valstybės prigimčiai, kurie antoną knygą dalį paverčia beveik atskiru traktatu. Toks neproporcingas vieno iš principų dominavimas rodo, kad knygos autorius labiausiai mėgsta teisės teorijos klausimų nagrinėjimą. Tuo tarpu normatyvinė politinė teorija jam yra blogiau pažįstama tyrinėjimų sritis.

Kai kuriuos knygos autoriaus teiginius galima apibūdinti kaip tiesiog nekorektiškus. Prie tokių, pavyzdžiui, priskirtinas jo tvirtinimas apie čigonus, kurie jo traktuojami kaip “nuolatinės ir dažnai nebaudžiamos agresijos prieš visuomenę šaltinis” (139 p.). Nemažiau skandalinčiai skamba ir jo teiginys apie tai, kad iki Antrojo pasaulinio karo pasaulyje dominavo “prievaratos valstybė”, kurios “gnoseologinis modelis - marksistinė valstybės teorija” (39p.). Toks pat nekorektiškas atrodo ir jo kaltinimas spaudai: “beatodairikiško pelno siekianti spauda smulkmeniškai aprašinėja nusikaltimų padarymo eigą, metodikas ir nuolat gąsdina visuomenę nusikaltėliais, jų agresija, žiaurumais” (85p.).

Liberalizmo politinės minties istoriją A. Vaišvila bando suskirstyti į dvi stadijas - nebrandų klasikinių ir brandų socialinį liberalizmą. Nesinori sakyti, kad tai iš sovietinio marksizmo paveldėtas polinkis skirstyti į epochas. Šį dalyką galima paaiškinti ir kitaip - kaip vieną iš hegeliškojo filosofinio mąstymo recidyvų, kurių pilnas visas recenzuojamas veikalas. Georgo Hegelio filosofinės minties poveikį galima matyti autoriaus samprotavimuose apie teisių ir pareigų vienybę (36 p.), priešybių vienybę ir sintezę (89p.; 134p.; 147p.), dvasios susvetimėjimą (110p.) ir

tautos dvasią (119 p.) Be to, visiškai pagal hegeliškojo mąstymo kano-nus yra suformuluotas ir pagrindinis knygos uždavinys - surasti libera-lizmo ir socializmo sintezę. Liberalizmas, knygos autoriaus nuomone, “ženklina tą visuomenės raidos stadiją, kai visuomenė dar nėra išstrūku-si iš gamtos dėsnių mechaniško veikimo zonos” (15p.). Tuo tarpu so-cialliberalizmą jis yra linkęs traktuoti kaip aukštesnę liberalizmo išsi-vystymo stadiją, įveikiančią tiek liberalizmo, tiek ir socializmo vienpu-siškumus.

Knygos autorius jaučia tikrai didelį polinkį istoriosofiniams išve-džiojimams. “Lietuva, - jo teigimu, - tebėra toje savo politinės plėtros stadijoje, kurioje Vakarų Europa gyveno XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje...” (20p.). Net nereikia sakyti, jog tai daugiau intelektualinė provokacija, o ne koks nors teorinio pobūdžio teiginys. Tokiu teiginiu galima dramatizuoti dabartinės Lietuvos visuomenės suvokimą, tačiau neįmanoma nieko pridurti prie jos teorinio supratimo.

Liberalizmo politinės minties istorija pasižymi kurkas sudėtingesne konfigūracija, negu tai galima pavaizduoti knygos autoriaus siūloma bran-daus socialliberalizmo išaugimo iš nebrandaus liberalizmo schema. Už-tenka priminti vien tik tai, kad po socialliberalizmo triumfo XX amžiaus pirmojoje pusėje sekė ryškus klasikinio liberalizmo atgimimas. Be to, politinių ideologijų maišymosi procesas šiandien jau yra pasiekęs tokį mastą, kai kalbos apie didesnę kurios nors iš jų brandumą atrodo kaip paprasčiausias dalyko supaprastinimas ir ideologizavimas.

Nuolatos kritikuodamas liberalizmą, A. Vaišvila nesugeba reali-zuoti savo pagrindinio uždavinio - apibūdinti socialliberalizmo specifi-kos. Po jo karštos liberalizmo kritikos visada galima klausti, kokiai po-litinio mąstymo srovei jis pats save yra linkęs priskirti. Socialliberaliz-mas visada buvo labai artimas socialdemokratijai. A. Vaišvila šitas liberalizmo tapatumo problemas tik dar labiau užaštrina. Jis aiškiai at-sisako būti vienoje stovykloje su liberalais, tačiau taip ir nepaaiškina, kuo jo pažiūros skiriasi nuo socialistų įsitikinimų. Vienoje iš knygos vietų jis sako, kad “viską galima pradėti nuo liberalizmo, bet nieko ne-galima baigti liberalizmu. Liberalizmas tėra tik neutrali vertybių san-kryža, iš kurios galima judėti bet kuria linkme priklausomai nuo to, kokį turinį suteiksime laisvei” (18p.). Perskaičius *Socialliberalizmą*, drąsiai galima tvirtinti, kad jo autorius juda socializmo kryptimi.

Vienas iš didžiausių netikėtumų yra tas, kad socializmą A. Vaišvi-la tapatina su marksizmu. Apie socializmą jis dažniausiai kalba formule

- "marksizmas (socializmas)" arba "socializmas (marksizmas)" (27p.). Jis tiesiog užmiršta, kad socialistinė mintis turi daugybę kitų srovių, nesuvedančių į marksizmą. Šiuolaikinė Vakarų socialdemokratija sau keilią skynėsi per polemikas su marksizmu, pasibaigusias svarbiausių Karlo Marxo idėjų atmetimu. Britų socialistams, pavyzdžiui, Hobhouse/as yra padaręs kurkas didesnę įtaką, negu Marxas ir jo įvairiausios pakraipos pasekėjai. Be to, istorinė patirtis rodo, kad liberalizmo ir marksizmo sintezės postulavimas visada yra žymiai lengvesnis dalykas, negu jos realizavimas. Blieka tikėtis, kad lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius yra pasirengęs susitvarkyti ir su šiuo tikrai nelengvu uždaviniu.

Kai kurios knygoje sutinkamos interpretacijos stebina savo nesiškaiymu su nusistovėjusiais politinės minties istorijos kanonais. Antrojoje knygos dalyje pagrindiniu liberalu yra paverčiamas Maxas Stirneris: "Mes čia kiek plačiau cituojame M.Štirnerį tik todėl, kad vēlesnieji liberalai-valstybės kritikai (Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), Piotr Kropotkin (1842-1921), Joseph Schumpeter (1883 -1950), Ludwig von Mises (1861-1950), F.A. von Hayek (1861-1973) ir kt.) nieko esminio neprideda prie M.Štirnerio duotos valstybės kritikos..." (30p.). Šiame samprotavime labiausiai stebina "filosofinio egoisto" M.Stirnerio ir anarchistų Proudhono bei Kropotkino priskyrimas liberalų stovyklai. Tokia šių autorių pažiūrų interpretacija gali būti prilyginta kokiam nors galvoje netelpančiam tvirtinimui apie tai, kad Descartesas, tarkime, yra šiuolaikinio empirizmo kūrėjas.

Norisi dėmesį atkreipti ir į tai, kad daugelis veikalo teiginių reikalauja platesnio išaiškinimo. Ka, pavyzdžiui, reiškia knygos autoriaus pasakymas, kad socialliberalizmas vienu ir tuo pačiu metu propaguoja ir kūrybos originalumą, ir jos masiškumą (9p.) ? Arba kaip suprasti teiginį apie tai, kad Lietuvoje žmogaus teisių apsaugos specifiką "apibūdina ekonominė negalia būti tuo, kuo norisi būti ir kuo juridiskai leidžiama būti" (47p.). Nemažiau klausimų sukelia ir tvirtinimas, kad "kovoti su kriminaline agresija bus sunku iki tol, kol tebebus populiarī ta pati liberalistinė žmogaus teisių neliečiamumo koncepcija, ginanti kriminalinę agresiją kaip žmogaus teisę"? Po šio teiginio taip ir norisi paklausti, kuris iš liberalių autorių suteikė bent menkiausią pretekstą panašaus pobūdžio tvirtinimams?

Lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius nevengia ir pigesnių kaltinimų liberalizmui. Jis, pavyzdžiui, užsimena apie tai, kad "fašizmo, bolševizmo ir nacionalsocializmo pasirodymas istorijoje buvo ir libe-

ralizmo nesikišimo politikos padarinys" (24p.), ir iškart pereina prie kitos gąsdinimo liberalizmu strategijos: "Markso veikaluose nėra nieko daugiau, kaip tik nuoseklus liberalizmo socialinių prielaidų apie valstybės nesikišimo ir "savireguliacijos", vykdomos ekonominės jėgos pagrindu, išplėtojimas iki jų logiškos pabaigos" (24p.). Susidaro įspūdis, kad knygos autorius liberalizmą gali apkaltinti bet kuo ir bet kada, nesigilindamas į jokių skirtumų tarp atskirų autorių arba į jų gretas įrašydamas ir aiškiai neliberalios pakraipos mąstytojus.

Nepaisant visų perlenkimų ir kraštutinumų, reikia pripažinti, kad knygos autoriaus mintį valdo didelis noras kalbėti visais svarbiausiais dabartinio Lietuvos gyvenimo klausimais. Galima nesutikti su atskirais jo teiginiais, galima būti šokiruotam jo tvirtinimų vienpusiškumo ir nepagrįstumo, tačiau neįmanoma paneigti, kad knyga yra gimusi iš noro dalyvauti diskusijoje apie Lietuvos dabartį ir ateitį. *Socialliberalizmą* įdomiau skaityti negu daugelį lietuviškų filosofinių darbų, apsiribojančių vien tik užsienio autorių referavimu. Ši knyga įdomi ne tiek savo sėkmėmis, kiek perlenkimais, kraštutinumais ir supaprastinimais. Jos autoriui neabejotinai galima papriekaištauti dėl nesidomėjimo naujausia Vakarų socialliberalizmo literatūra. Tačiau kartu tikrai įdomu stebėti, kaip ir be dabartinio Vakarų filosofinio diskurso pagalbos jis braunasi per sudėtingų filosofinių sąvokų, teorijų ir laikraštinės medžiagos brūzgynus.

Stebina knygos autoriaus atsisakymas bent kiek plačiau kalbėti apie bendrojo gėrio sąvokos reikšmę. Thomaso Greeno ir Hobhouse/o politinis mąstymas buvo grindžiamas būtent šita sąvoka. Nemažiau stebina ir tai, kad beveik visiškai nesinaudojama ir Immanuelio Kanto išpuoselėta individo autonomijos idėja, kuri šiandien yra tapusi vienu iš pagrindinių Vakarų socialliberalų argumentų perskirstomojo teisingumo naudai. Talento, kvalifikacijos ar fizinės negalios kompensavimą šiuolaikiniai Vakarų liberalai dažniausiai aiškina kaip priemonę, tarnaujančią individo autonomijos įtvirtinimui.

Lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius labai dažnai braunasi pro atviras duris. Thomo Greeno, Hobhouse, Rawlso, Dworkino ar Bruce Ackermano darbai siūlo tiesesnę kelią į socialinį liberalizmą, neapsunkintą tuščių klaidžiojimų po Simono Šultės, Andriaus Volano ar Jeano Paulo Sartre/o darbus. Būtina pažymėti, kad tik labai maža dalis liberalų šiandien laikosi A. Vaišvilos aprašytos liberalizmo sampratos. Liberalams jau seniai būdingas kur kas platesnis, siaurus etinio individua-

lizmo rėmus peržengiantis požiūris į moralę, socialinį teisingumą ir žmogiškąjį solidarumą. Paradoksalu, bet lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius daug mažiau kalba apie socialinio teisingumo reikalus, negu tai daro jo taip kritikuojami Vakarų liberalai.

Pro atviras duris knygos autorius braunasi ir savo samprotavimuose apie socialinės gerovės valstybę. Liberalios konstitucinės valstybės transformacija į socialinės gerovės valstybę jau yra empiriškai konstatuojamas, o ne vien tik normatyvinių samprotavimų lygmenyje atrandamas dalykas. Be jokių didesnių filosofinių išvedžiojimų, vien tik iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos skaitymo galima sužinoti, kad dabartinė Lietuvos valstybė yra prisiėmusi didelių socialinių išipareigojimų savo piliečiams: teikti paramą šeimoms, garantuoti vidurinį ir aukštąjį mokslą, laiduoti medicinos pagalbą bei paslaugas susirgus, paramą nedarbo, senatvės ir invalidumo atvejais. Būtent todėl knygos autoriaus dėmesys labiau turėtų krypti ne į socialinės gerovės valstybės būtinumo įrodinėjimą, bet į jos realaus funkcionavimo analizę.

Vienas iš rizikingiausių knygos autoriaus sumanymų yra bandymas kištis į ekonominių dalykų svarstymus. Tai, ką jis savo knygoje apibūdina kaip "ūkinės veiklos prioritetus", galima vadinti padejaviais apie lietuvių garbės ir didybės atstatymą. Ekonominių dalykų analizę jis visiškai pakeičia filosofiniais samprotavimais apie "dvasios ir daikto vienybę", "ekonominį materializmą" ir "lietuviškosios kūrybos" originalumą. Be to, nuo pirmųjų knygos puslapių dėmesį atkreipia didžiulis ekonominių išteklių valdymo poveikio politikai dramatinizavimas: "neribota laisvė turtingiesiems reikalinga tam, kad būtų neleidžiama individo konkrečią teisių ir laisvių apimtį lemti kitiems veiksniams, išskyrus valdomo turto dydį" (15p.). Knygos autorius mėgsta kartoti senas marksistines tiesas apie ekonominį ir politinį kapitalą turinčiųjų diktatą (18p.), visiškai užmiršdamas, kad šiuolaikinės liberalios-demokratinės visuomenės piliečiai gali daryti įtaką egzistuojančios ekonominės sistemos funkcionavimui.

A. Vaišvila aiškiai ir nedviprasmiškai pasisako už valstybės intervenciją į ekonomiką, pajamų perskirstymą ir kuo platesnę valstybės socialinės rūpybos sistemą. Tokį savo įsitikinimą jis bando motyvuoti socialinės santarvės sumetimais: "Socialistinių idėjų išsiliejimas (difuzija) į kapitalizmo praktiką ne tik atpalaidavo besitvenkiančią socialinę įtampą, bet ir gerokai sustiprino kapitalizmo demokratinį potencialą, išsaugojo jo gebėjimą toliau egzistuoti ir įtakoti visuomenės pažangą,

žodžiu, pakeitė patį kapitalizmą" (137p.). Tačiau tai tik labai paviršutiniška argumentacija. Perskirstomoji valstybės veikla socialliberalizmo kritikų yra traktuojama kaip pagrindinė socialinę santarvę griauanti jėga, sukurianti išteklių gavėjus ir tiekėjus. Be to, gana aiškiai matosi, jog lietuviškojo *Socialliberalizmo* autorius nenori matyti ir kai kurių neigiamų socialinės gerovės valstybės pusių - biurokratijos (t.y. skirstytojo) reikšmės išaugimo ir politinių partijų interesų įsisiskverbimo į valstybę.

Knygai trūksta ir stiliaus vieningumo. Stilistinių veikalo audinių drasko nuolatinis mėtymasis nuo politinės filosofijos problemų prie laikraštinio pobūdžio polemikų. Nuo aukščiausių filosofinių materijų nagrinėjimo knygos autorius dažnai puola prie pačių prozaiškesnių kasdienio gyvenimo detalių - atostogų Palangoje (45p.) ar medikamentų importu (113p.). Nėra abejonės, kad medikamentai ar atostogos Palangoje yra svarbūs dalykai, tačiau akį rėžia šitų dalykų sureikšminimas filosofinių klausimų nagrinėjimo kontekste. Šitaip, pavyzdžiui, vos tik pradėjęs aiškinti liberalizmo ir socialliberalizmo skirtumus, knygos autorius staiga pereina prie visiškai pašalinių dalykų - Sąjūdžio ir "mūsų nepriklausomybės odisėjos" (17p.). Arba kitoje knygos vietoje, skirtoje Lietuvos tarptautiniam bendradarbiavimui (108-113 p.), jis leidžiasi į ilgus istoriografinius samprotavimus, visiškai užmiršdamas apie temos antraštėje nurodytą dalyką. Panašiai samprotaujama ir apie valstybinio reguliavimo reikalus (19-28 p.). Kalbos apie Bibliją, Podolės plėšikus ir Henriko VIII despotizmą šioje knygos dalyje visiškai užgožia požiūrio į valstybinio reguliavimo problemą išdėstymą.

Nelabai aišku, ką reiškia ir knygos autoriaus taip mėgiama kultūrologinių ir politologinių socialliberalizmo pagrindų distinkcija. Tai, ką jis vadina "kultūrologiniais pagrindais", nesunkiai telpa į normatyvinės politinės teorijos rėmus, tuo tarpu tai, ką jis apibūdina kaip "politologinius pagrindus" yra tos pačios normatyvinės politinės teorijos ir teisės filosofijos tyrimų objektas. Vadovaujantis tokia pagrindų gausinimo logika, galima būtų surasti ir daugiau pagrindų - ekonominių, sociologinių, psichologinių ar net antropologinių. Labiausiai šioje pagrindų ieškojimo istorijoje stebina tai, kad A. Vaišvila nenori būti filosofas, bet braunasi į jam mažai pažįstamas specializuotų mokslų sritis.

Socialliberalizmo neįmanoma priskirti nei normatyvinės politinės teorijos, nei empiriškai orientuotų politikos mokslų sričiai. Šios knygos autorius pasirinko politinės ideologijos kūrėjo vaidmenį, susietą su tam

tikrais nemažais pavojais. Susitaikęs su akademinės visuomenės dėmesio praradimu, ideologas dar papildomai rizikuoja patirti nesėkmę ir praktinės politinės veiklos srityje. Todėl visų laikų ideologų paguodai galima pasakyti tik vieną dalyką - be jų pastangų politinė mintis prarastų bet kokią gyvesnį ryšį su gyvenimu.

NUORODOS

¹ Descombes V. *The Barometer of Modern Reason: On the Philosophies of Current Events*. - New York, Oxford: Oxford University Press, 1993. - P. 3-22.

ALVYDAS JOKUBAITIS